

В І Д Г У К
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
ЯНКОВИЧ ОЛЕКСАНДРИ ІВАНІВНИ

на дисертацію
Чух Ганни Павлівни
на тему «Розвиток післядипломної освіти вчителів філологічних
дисциплін у південних областях України (1940-ві рр. XX – початок XXI ст.)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні педагогічні науки

Актуальність теми дисертації

Актуальність проблеми, обраної дисертанткою для дослідження, сумніву не підлягає. Її науково-педагогічне осмислення викликано необхідністю удосконалення післядипломної педагогічної освіти у зв'язку з оновленням всієї освітньої галузі.

Оскільки у XX столітті існував соціальний запит на вчителя, який готовий до якісних оновлень засад своєї професійної діяльності, здатний упроваджувати інновації в практику роботи, то постійно модифікувався зміст післядипломної педагогічної освіти. На початку XXI століття окрім того, акцентувалася увага на набутті вчителем-практиком таких фахових компетентностей, які допоможуть сформувати здобувача освіти творчою особистістю, здатною критично мислити, навчатися впродовж життя, бути готовою до діяльності в нестандартних ситуаціях, розвивати цінності громадянського суспільства тощо. Виникла необхідність в оптимальній моделі післядипломної освіти вчителя, яка сприятиме удосконаленню його професійності й розширенню педагогічної свободи. Розробці такої моделі сприяє використання перспективних ідей генези післядипломної освіти, зокрема й вчителів філологічних дисциплін, оскільки цей аспект історії педагогіки є недостатньо розкритим у наукових джерелах. У сучасних умовах зростає інтерес до регіональних наукових розвідок, присвячених регіональним проблемам, у зв'язку з чим є важливим дослідження розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дослідження відповідає науковій тематиці Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради «Історико-педагогічні аспекти розвитку неперервної освіти в Україні та зарубіжжі» (№ 0115U002891). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради

(протокол № 10 від 28.11.2017 р.).

Наукова новизна одержаних результатів

Даючи оцінку головним здобуткам дисертаційного дослідження, варто зробити акцент на таких результатах, що мають наукову новизну.

Передусім комплексно досліджено науково-педагогічну проблему розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України в сорокових роках ХХ – початку ХХІ століття, що було зроблено вперше. Обґрунтовано періодизацію розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін південних областей України, визначено особливості кожного періоду: І період (1940-1958 рр.) – організаційно-пошуковий, який поділяється на 2 субперіоди: 1940-1949 рр. та 1950-1958 рр.; ІІ період – 1959-1984 рр. – удосконалювально-ідеологічний, який поділяється на 2 субперіоди: 1959-1964 рр. та 1965-1984 рр.; ІІІ період – 1985-2014 рр. – реформувально-модернізаційний поділяється на 2 субперіоди: 1985-1990 рр. та 1991-2014 рр.

По-друге, виявлено чинники, що мали вплив на функціонування означеної освітньої галузі: загальнодержавні (суспільно-політична ситуація, державна освітня політика, державна мовна політика тощо) та регіональні (організаційно-педагогічні умови, персоніфікація впливів, підтримка місцевих громад тощо);

По-третє, визначено актуальність екстраполяції позитивного досвіду функціонування означеної освітньої галузі загалом і регіональних закладів, що здійснюють післядипломну освіту вчителів філологічних дисциплін південних областей України.

По-четверте, під час дослідження уточнено сутність понять «розвиток», «післядипломна освіта», «підвищення кваліфікації», «перепідготовка», «неперервна освіта», «філологічні дисципліни», «південні області/південний регіон України», «екстраполяція», «контамінація». Подальшого розвитку набуло визначення сутності сукупного поняття «розвиток післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін».

Вважаємо коректним формулювання зазначених елементів наукової новизни; вони відповідають нормативним вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Сформульовані Г. П. Чух у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є логічними, аргументованими, послідовними, змістовними.

Достовірність результатів, що було отримано, підкріплюється опрацюванням великої кількості джерел, зокрема архівних, використанням здобувачем сучасних методів дослідження, обґрунтованістю головних

положень дослідження, апробацією та впровадженням результатів дослідження в площину практичної діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти.

Переконливим та змістовним є обґрунтування теми, обраної здобувачкою для дослідження. Низка поставлених для вирішення завдань розкриває зміст теми та сприяє реалізації визначеної мети.

Вірогідність наукових положень, переконливість висновків та рекомендацій, що було сформульовано, обумовлені чіткою логікою викладення матеріалу, різноманітністю та глибиною опрацювання використаних джерел (265 найменувань, у т.ч. 77 архівних справ).

Джерельну базу дослідження становлять матеріали архівних фондів Державного архіву Миколаївської області, Державного архіву Одеської області, Державного архіву Херсонської області; наукові праці та публікації провідних вітчизняних учених середини XX – початку XXI століття (енциклопедичні довідники, монографії, дисертації, автореферати, підручники, навчальні та методичні посібники, статті); законодавчі та нормативні акти, накази, інструкції, рішення колегії Міністерства освіти УРСР / України; навчальні плани, програми, у яких висвітлено вітчизняний досвід змісту післядипломної педагогічної освіти; фонди бібліотек: Національної бібліотеки імені В. Вернадського НАН України, державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського НАПН України, Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гончара; вітчизняна історико-педагогічна та психолого-педагогічна література досліджуваного періоду й сучасних років.

Позитивне враження справляє коректне використання методів дослідження (пошуково-бібліографічний – під час вивчення архівних, бібліотечних каталогів, фондів, описів та бібліографічних видань; класифікації та систематизації історико-педагогічних джерел – для визначення опорної джерельної бази з проблеми дослідження; аналіз – з метою всебічного вивчення системи післядипломної освіти вчителів шляхом поділу на складові частини; термінологічного аналізу, який забезпечив обґрунтування понятійного апарату дослідження; контент-аналіз архівних матеріалів (звітів, протоколів, інструкцій, навчальних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів) – для виявлення особливостей організації й змісту післядипломної освіти педагогів; історико-генезисний та структурно-функціональний – для розроблення періодизації становлення й розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України (1940-ві рр. XX – початок XXI ст.); індукція – під час формулювання загальних висновків на основі аналізу окремих фактів; дедукція – під час переходу від знання загальних закономірностей становлення й розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України до окремого вияву, аналогія – для установлення схожості між нетотожними об'єктами, що здійснювали

післядипломну освіту педагогів, інтерпретації та узагальнення – для актуалізації шляхів упровадження конструктивного історичного досвіду в сучасну освітню галузь, формулювання висновків, рекомендацій).

У дослідженні чітко аргументовано визначення **хронологічних меж**. Нижня межа пояснюється тим, що на початку 1940-вих років урядом УРСР видано кілька важливих документів щодо організації діяльності обласних інститутів удосконалення вчителів. Верхня межа – початок ХХІ століття – пов'язана з ухваленням у 2014 році Верховною Радою України Закону «Про вищу освіту», який уніс суттєві зміни у функціонування освітніх закладів, що здійснюють післядипломну освіту педагогів, у тому числі й учителів філологічних дисциплін.

Досягнення визначеної мети й розв'язання завдань, поставлених у дослідженні, засвідчує аналіз її основних положень. Зміст виконаної роботи відповідає меті та поставленим завданням.

Достовірність результатів дисертації, а також їхня обґрунтованість, підтверджується їх оприлюдненням на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародних, всеукраїнських, обласних.

Висновкам, що представлені в дослідженні, властиві достатній рівень повноти, виваженості, логічності та обґрунтованості.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Її структура є абсолютно виправданою. Побудова основних частин дисертації свідчить про логічність та завершеність викладу матеріалу. Обраний Г.П. Чух ракурс дослідження проблеми надає роботі новизни і наукової цінності. Кожний з розділів дисертації характеризується певним внеском у вирішення проблеми розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України (1940-ві рр. ХХ – початок ХХІ ст.).

Висновки є логічними. У них в узагальненому вигляді представлено основні здобутки дисертантки, відображено зміст роботи та висвітлено головні результати дисертаційного дослідження. Вони завершують дисертацію, підкреслюючи її наукову значущість та практичну цінність, що дає змогу стверджувати, що поставлені у дослідженні завдання виконано, а мету – досягнуто.

Відзначимо, що додатки, які містяться у дисертаційній роботі, увиразнюють та поглиблюють уявлення про її зміст.

Вивчення матеріалів дисертації Г. П. Чух дає змогу зробити висновок про те, що підґрунтям отриманих наукових результатів є аналіз нормативно-правової бази, архівних джерел, наукової, навчально-методичної літератури, їх усебічне студіювання, а також емпіричні наукові розвідки, авторські

узагальнення й виокремлення інноваційних ідей. Усе зазначене дає підстави стверджувати, що мета роботи в процесі виконання дослідження була досягнута, а сама дисертація є завершеною науковою працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Згідно з нашими поглядами, результати дисертаційного дослідження Г. П. Чух мають теоретичну й практичну значущість. Матеріали дослідження можуть бути використані для наукового обґрунтування сучасних тенденцій розвитку післядипломної освіти в Україні, вирішення питання модернізації післядипломної педагогічної освіти загалом і вчителів філологічних дисциплін зокрема; подальших наукових розвідок з історії педагогіки, розширення, доповнення, оновлення змісту навчальної дисципліни «Історія педагогіки»; результати дослідження можуть слугувати основою для пошукової діяльності студентів, магістрантів, аспірантів з питань розвитку післядипломної педагогічної освіти. Виявлені продуктивні ідеї післядипломної педагогічної освіти вчителів філологічних дисциплін досліджуваного періоду можуть бути використані в умовах сучасної децентралізації системи національної освіти.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Результати дослідження відображено в 22 публікаціях автора, з них 11 статей – у наукових фахових виданнях України (2 – у співавторстві з науковим керівником); 1 стаття у науковому виданні з напрямку «Освітні, педагогічні науки» держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку (Канада) (у співавторстві з науковим керівником), 1 методичні рекомендації, 8 публікацій у збірниках матеріалів конференцій (2 – у співавторстві), 1 стаття у співавторстві з науковим керівником в іноземному науково-методичному журналі (Казахстан). Публікація в закордонному виданні – стаття в журналі *Intellectual Archive (Canada)*.

Зазначені публікації відображають основні наукові положення, зокрема ті, які здобувачкою винесено на захист дисертаційної роботи.

Дисертація Чух Г. П. відповідає принципам академічної доброчесності. Жодних порушень не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Г. П. Чух, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання:

1. Дисертантка обґрунтувала періодизацію розвитку післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін південних областей України, проте нею чітко не прописані критерії обґрунтованої періодизації. Очевидно, варто було вказати, водночас із зазначеними дисертанткою критеріями, інновації в філології та вивченні філологічних предметів у школі.

2. Окрім особливостей кожного періоду, доцільно було прописати як завдання, і виокремити тенденції розвитку кожного періоду. Тим більше, що у висновках на с. 182 вона зазначає, що нею визначено тенденції розвитку галузі впродовж досліджуваного періоду. А на с. 184 вказує на негативні тенденції функціонування закладів підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін цього періоду.

3. Потребує точнішого визначення науковий апарат дисертації. Зокрема, тема й предмет дисертації цілковито збігаються. Авторка виявила чинники, що мали вплив на генезу післядипломної педагогічної освіти, про що зазначено в науковій новизні, висновках. Однак це не прописано у завданнях дослідження.

4. Дисертантка вагому увагу приділила змісту післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін; методам і технологіям приділено недостатньо уваги.

5. На початку ХХІ ст. одним із завдань ІППО було визначено формування медіакомпетентності вчителів, їх підготовку до реалізації медіаосвіти, формування медіаграмотності в учнів. Однак цей аспект недостатньо відображений в дисертаційному дослідженні. Як і реалізація ІКТ, хоч авторка зазначає (с. 6) доцільність удосконалення професійності педагогів без відриву від професійної діяльності через застосування сучасних комунікаційних технологій.

6. Під час дослідження визначено перспективні напрями екстраполяції регіонального історико-педагогічного досвіду для вдосконалення змісту функціонування означеної освітньої галузі (с. 185). Однак варто було вказати водночас ідеї не лише для вдосконалення змісту, а й процесуального компонента системи післядипломної освіти.

Проте вважаємо, що вказані зауваження не знижують теоретичної і практичної цінності дослідження, проведеного здобувачкою, яке можна схарактеризувати як цілісне, концептуальне, самостійне та завершене. Вважаємо його вагомим внеском у розвиток історії педагогіки.

Загальні висновки і оцінка дисертації

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Чух Ганни Павліни на тему «Розвиток післядипломної освіти вчителів філологічних дисциплін у південних областях України (1940-ві рр. ХХ – початок ХХІ ст.)» є завершеним, цілісним, самостійним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, робить внесок до розвитку педагогічної науки. У роботі отримано науково

обґрунтовані результати, які дали змогу автору здійснити нове вирішення актуальної наукової проблеми зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Ураховуючи актуальність, новизну і значущість результатів дослідження для педагогічної науки в цілому та історії педагогіки зокрема, відзначимо, що рецензована робота заслуговує на позитивну оцінку. Дисертація відповідає чинним вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року, а її авторка, Чух Ганна Павлівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
і методики початкової та дошкільної освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Олександра ЯНКОВИЧ

19.04.2021р.